

Andokides

Over de Mysteriën

Andokides

Over de Mysteriën

R.H. Jonkvorst

Brave New Books

Brave New Books Amsterdam

ISBN: 9789465010816

Eerste druk 2024

© Ronald Henk Jonkvorst

Inhoud

WOORD VOORAF	9
HISTORISCHE CONTEXT	10
Faam en verloedering van Athene	10
Heerschappij van de Vierhonderd oligarchen	13
De hernieuwde democratie	17
Heerschappij van de Dertig Tirannen	21
Definitief democratisch bestel	22
Verzoening en amnestie	24
De zwakte van Perzië	25
De val van Sparta	28
<i>OVER DE MYSTERIËN</i> NADERE BESCHOUWING	31
OVERZICHT	38
OVER DE MYSTERIËN	40
NOTITIES	84
INDEX	103
BEKNOPTE BIBLIOGRAFIE	109

Oost west, thuis best.

WOORD VOORAF

Wie bekend is met de Grieks-Engelse bewerking van (pseudo-)Andokides' redevoeringen door K.J. Maidment in Loeb Classical Library uit 1941, ziet mijn erkentelijkheid in voorliggende Nederlandse tekst. Daarnaast leunde ik op A.G. Becker die zijn omvangrijke studie en nauwgezette Duitse vertaling publiceerde in 1832. Beide heren moesten een compromis zien te vinden tussen getrouwe weergave van Andokides' woorden, een summier aangedragen context en vlot lopende lectuur. Hun aspiraties om overgeleverde betogen uit de oudheid op alle mogelijke manieren te promoten heb ik ter harte genomen voor allen die de voorkeur geven aan ons kleine taalgebied.

Nu was Andokides geen geschiedkundige – hij begaat hier en daar blunders die zijn overtuigingskracht geen goed doen – ook zijn retorische kwaliteiten werden al in de oudheid door pseudo-Ploutarchos in *Moralia X* gekenschetst als 'eenvoudig en ongekunsteld, helder en zonder franje.'

Andokides werd en wordt dus niet gezien als een geslepen agitator die de kneepjes van het vak eigen heeft gemaakt. Hij werkte niet in opdracht van aanklagers of beklagden die hem scheutig betaalden en hij was geen geschiedschrijver. Zijn gedenkwaardigheid lag vooreerst in het feit dat hij geschiedenis schreef, ongewild ter verdediging van zichzelf met het oog op rehabilitatie wegens verbanning uit Athene.

Van Andokides' hand bestonden zeker vier geschriften:

- Προς τους εταίρους (*Aan de leden van zijn partij*). Hiervan zijn minuscule fragmenten bewaard gebleven.
- Περὶ τῆς ἑαυτοῦ καθόδου (*Bij zijn terugkeer*).
- Περὶ τῶν μυστηρίων (*Over de Mysteriën*).
- Περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης (*Over de vrede met Sparta*).

Een vijfde verhandeling, Κατὰ 'Αλκιβιάδου (*Tegen Alkibiades*), is niet van Andokides zelf.

HISTORISCHE CONTEXT

Faam en verloedering van Athene

De hoogtijdagen van na de Perzische Oorlogen, met de Slag bij Marathon in 490, geleid door Miltiades, de Slag bij Salamis in 480 onder aanvoering van Themistokles, en de oprichting van de Delisch-Attische Zeebond in 478 v.C., opgedragen aan Aristides de Rechtvaardige, die waren voorbij, evenals de ‘Gouden Eeuw van Perikles’, onder wiens grenzeloze ambitie de bouw van het Parthenon op de heilige Akropolis plaatsvond en waarmee hij de afvalligheid van schatplichtige bondgenoten een pijnlijke impuls gaf. De episode van verzanding was aangebroken. Zeker toen ook de Spartanen vreesden hun dominantie te verliezen in de Helleense wereld en het Atheense imperialisme hun territorium bedreigde.¹ Voorjaar 431 waren de rapen gaar; de ‘Archidamische Oorlog’ onafwendbaar. Sparta’s infanterie moest de botsing aan met zeemacht Athene dat zich achter de Lange Muren verschanste, voor twee, hooguit drie jaar, naar miscalculatie van Perikles’ sirenenzang. Want juist daar, tussen die opeengepakte meute, breekt een ongekend kwaadaardige tyfusepidemie uit; eerst in 430, daarna in 429 en nog eens in 427, waaraan een vierde tot een derde van de bevolking overlijdt, en die de Spartanen ophitst het conflict alerhevigst op te schroeven.

Twaalf jaar na dato, enigszins bijgekomen van dit slopende torment, klopten in Athene afgezanten aan uit de Siciliaanse steden Leontinoi en Eggesta met het verzoek hen te steunen tegen onderdrukking door Selinous en Syrakusa. Alkibiades van Skambonidai, adoptiefzoon van aan de deerniswekkende kwaal bezweken strateeg Perikles, zag wel brood in een interventie en annexatie van het grootste eiland in de Middellandse Zee, gelet op de weelde aan koren. Juni 415 lagen de oorlogsschepen van de generaals Alkibiades, Nikias en Lamachos praktisch klaar om op te stappen. Edoch, toen de Atheners uit hun slaap ontwaakten, bleken vrijwel alle Hemesbeelden in de stad vernield. De schobbejakken moesten opgespoord. Iedereen die iets wist, kon zich melden tegen een hoge premie. Onbetrouwbare vrouwen,

slaven en allochtone medebewoners noemden niet alleen wie het vandalisme op straat kon worden aangerekend, er zou ook voor de zoveelste keer een hilarische fuif zijn gevierd bij iemand thuis, waar de Eleusinische Mysteriën belachelijk waren gemaakt. Eén van de opzienbarende nachtbrakers was Alkibiades, zeiden Pythonikos en zijn gecharterde ooggetuige. Toch werden de honderdvierendertig triremen naar Sicilië uitgezonden omdat Alkibiades voor de rechtbank vrijuit kon gaan door het grote aantal medestanders in zijn vloot. Als die godverlaten draak halverwege de Siciliaanse klus werd teruggefloten, zou hem de doodstraf gewis niet ontgaan.

Gaandeweg was een serieus te nemen medeplichtige getraceerd in Andokides IV, de zoon van Leogoras II uit buurtschap Kydathenaion. Hij had de optie te zwijgen en zijn kennis mee het graf in te nemen, of een bekentenis over zichzelf, zijn vader, neef, nog wat verwanten en connecties om zodoende onbestraft weer de straat op te kunnen; dat wil zeggen, de toegang tot de tempels in Attika en het marktplein (Agora) in Athene-Stad werden hem ontzegt door een decreet van Isotimides later dat jaar. Met de nek aangekeken vanwege de smet die op hem rustte en het verbod deel te nemen in het religieuze en politieke milieu, slofte Andokides mistroostig weg uit Athene, om zich maar al te menselijk succesvol te storten op meer of minder malafide internationale handel en wandel.

Alkibiades en kornuiten paradeerden inmiddels in Katania waar het staatsschip de Salaminia arriveerde om hem voor de rechtbank te slepen. Hij werd schuldig bevonden, in absentia, aangezien hij ontsnapte. Zijn trip eindigde bij de Spartanen die hij animeerde de noordelijk gelegen Attische gemeente Dekelea het hele jaar door te bezetten ter stremming van Athenes graantoevoer. De Spartaanse koning Agis II trok eropuit, de ‘Dekeleïsche Oorlog’ van 413-404 was een feit, terwijl zijn vrouw Timaia in katzwijn viel voor de welriekende charmes van haar bij de hand genomen jongeheer, waaruit Agis’ onwettige kroonprins Leotychidas voortkwam. Alkibiades moest maken dat hij weggwam en vond in de zomer van 412 een veilig heenkomen

bij Tissafernes, de Perzische landvoogd en militair bevelhebber van Karië en Sardes in Lydië.

In Syrakusa liep het Atheense offensief alles behalve soepel na overlopen van Alkibiades. Durfal Lamachos was in de zomer van 414 om het leven gekomen bij straatgevechten. Nikias in de knel, huiverig, met tegenzin aan de invasie begonnen en liefst thuis met de zweep achter zijn duizend slaven heen gezeten in de zilvermijnen van Laureion, hij had last van nierstenen en stond er nu moederziel alleen voor. De strategen Menandros en Euthydemos, die al op Sicilië waren, moesten Nikias' lamentabele strubbelingen verzachten. Daarnaast stelden de Atheners extra eenheden in het vooruitzicht met de vlaggenschepen van Demosthenes, zoon van Alkisthenes, en Eurymedon, zoon van Thoukles. Het mocht allemaal niet baten. De Atheners hadden hun bivak opgeslagen nabij het smoezelige Lysimelia-moeras. Een 'ziekte' – voor de hand liggend malaria – verwekte brute aftakeling onder de gelederen tegen het einde van de zomer in 413. Op 27 augustus wilden Nikias en de zijnen er stiekem vandoor. Maar hen overviel een maansverduistering. De meegereisde priesters duiden dat er 'drie keer negen dagen' moest worden gewacht. Omdat Nikias pathetisch bijgelovig was en de vlucht uitgesteld door het enigmatische fenomeen, grepen de Syrakusanen en Peloponnesiërs hun kans om Eurymedon van het leven te beroven op 9 september. Nu ontsnappen over zee getorpedeerd was, prikten de Atheners en consorten 13 september om zich over land uit de voeten te maken. Zij splitsten zo'n veertigduizend manschappen op over Demosthenes en Nikias, terwijl er ook ettelijken van hun militie deserteerden. De twee divisies raakten elkaar kwijt bij de rivier Erineos. Ingesloten gaf Demosthenes zich gewonnen met zesduizend militairen. Nikias wist de rivier Asinaros te bereiken. Maar onder een hardvochtige regen aan pijlen en speren struikelden zijn uitgeputte mannen in elkaars wapens bij hun desperate stormloop naar water. Generaal Gylippos van Sparta prefereerde niet allen te fileren. Hij had Demosthenes en Nikias graag als triomf mee naar Sparta genomen; Demosthenes, omdat hij in 425 medeverantwoordelijk was geweest voor de inname van Pylos (i.e.